

A r v a m u s

Juta M e t s a diplomitöö kohta teemal "Kirjandusala terminoloogia eesti keeles mõõdunud sajandi lõpuaastaist kuni 1917. aastani".

J. Metsa diplomitööna on valminud 250-leheküljeline ülevaade, kirjutatud käsitsi ja vormistatud nõuete kohaselt. Töö põhiosa moodustab kirjanduslike osakussõnade sõnastik; teoreetiline osa sissejuhatuse ja kokkuvõtte näol saab kokku 15 lehekülge. Tiitlite järgi otsustades on allikaid kasutatud küllalt suurel määral. Leitud terminid ja sõnavariandid esitatakse eri artiklitena alfabeedi järgi - kokku 890 punkti. Seega on diplomitöö mahult üsnagi silmapaistev - nii lehekülgede kui ka leitud sõnade hulga poolest.

Töoga ligemal tutvumisel tekkis järgmisi mõtteid ja soove.

Teema formulatsioonis jääb vaadeldav periood ligemalt piiritlemata. Selgust selles ei saa ka tööst. Sõnaraamatuid arvestatakse alates 1853. aastast (Lunin), ajalehti 1864. ja 1865.a. alates. Kas kogu seda perioodi saab nimetada sajandi lõpuaastateks? Kuskil ei piiritleta ka kirjandusliku terminoloogia olemust. Miks kooliraamat, rehkendamise raamat, interjäär on kirjanduslikud terminid, ja miks seda ei ole sümbol, luulevõim (=fantaasia), arhaismus, laulumees (=laulik)?

Materjali läbitöötuse ja esitamise viisi poolest jääb mõndagi küsitavaks. Sõnad seatakse ritta puhtmehhaaniliselt, alfabeedi järgi, kusjuures iga häälikuline ja ortograafiline variant annab uue punkti. Lugeja seisukohalt on väsitav ja segav otsida eraldi stil ja stiil, prosa ja proosa; päätükk, päälkiri, päategelane on eri artiklid peatüki jt. kõrval, samuti eraldi õperamat, õpetuseraamat, õpetusramat, õpetusramat. Mitmekordne vastastikune viitamine tarbetult paisutab mahtu ja punktide arvu, pulveriseerib. Mõnevõrra raskem, aga tänuväärsem oleks olnud kõik sünonüümsed väljendid üheks artiklikuks kokku viia tänapäevase otsisõna alla ja lisada tööle alfabeetiline indeks. Nüüd leiab lugeja sõna ainult siis, kui ta selle esinemist ja ajaloolist kuju teab. Sünonüümid koos kõigi vajalikuks peetud tsitaatidega oleksid paremini avanud ka mõiste sisu, mida praegu iga üksiklause või katkend kaugeltki ei tee, näit.: kunstitöö (...korraliseks kunsti tööks arendab), või epos (jutustab lugusid) või rahvakiri, jutusalk (tähtsamad jutusalgad on ...), legend (...üks sarnastest legendidest) jt. Eimidagiütlevad tsitaadid on tarbetu ballast, oleks võinud need hoopis ära jätta või anda pikalt.

Võib uskuda, et diplomand kõik märgitud allikad on lõpuni läbi töötanud, aga töös puudub selle kohta kinnitus. Täielik ülevaade oleks nõudnud esitatud terminite kohta kõiki viiteid või vähemalt igast allikast mõnd viidet. Praegusel kujul ei selgu tööst mingit pilti kirjandusliku terminoloogia dünaamikast - levikust, muutumisest, üldtarvitatavusest.

Töös üldse vähe dateeritakse. Sõnavaralises töös, mis hõlmab eelmise saj. II poolt, ei sobiks mööda minna Wiedemanni sõnaraamatu eri trükkidest, mis kuuluvad sellesse perioodi ja annaksid vahel ajalisi piire, post või ante quem.

Kasutatud kirjanduse hulgas oleks tahtnud näha veel Eesti Kirjanduse Seltsi Aastaraamatuid, K.A. Hermann "Eesti üldise teaduse raamatut" Miks on välja jäetud Jaan Parve kirjanduslike kirjutiste sari "Oma Maa?" ~~nii~~ samuti "Meelejahutajas", mis oleksid andnud samuti palju termineid?

Töö kokkuvõtte on ebatavaline. Normaalselt peaks see esile tooma töö põhiosas esitatud teemakäsitluse kvintessentsi ja järeldused siit. Vaadeldav kokkuvõtte püüab analüüsi puudumist töös kompenseerida ja kirjanduslikku sõnavara mõneti liigendada. Aga see jääb tõestamata, juhuslikuks. Lk. 235 saame rühmad: eri alustelt: "saksa keelest võetud sõnu", nagu seitung, daktylus jt. , "omakeelseid termineid", nagu ajaraamat, jutustav laul, ja ka "päris" "tänapäevaseid termineid" - aastaraamat, riim, moto, rahvalaul. Töö oleks saanud märksa kaalukam, kui terminoloogia diakrooniline ja sünkrooniline analüüs oleksid kuulunud juba selle põhikoostisesse. Selle arvel oleks vaadeldavat perioodi võinud haarata lühemalt, näit. piirduda ainult eelmise või käesoleva sajandi osaga.

Tehnilise külje kohta on ainult väheolulisi märkusi.

Tarbetute vt. ja vrd. arvel oleks kirjutamisvaeva võinud kokku hoida, aga igakord näidata vajalikke allikaid näit. lk. 6/7 (=Ahven 130/131), samuti ei näidata, kust on võetud nõrmatiivid terminoloogia kohta (lk. 8).

Miks osa sõnaraamatuid märgitakse kahes kohas, eessõnas ja kirjanduse loetelus (Hermann, Jurkatamä), osa ainult lõpus?

Lühendid Km ja S ei ole täpsed: kasutatakse tegelikult Km I ja Km II, SI ja SII.

Tsiteerimisel leidub mõni ebatäpsus:

Knut Samsun (68), Leidartikkel(68), teadus/e/keel (246).

Tiitellehel omaette pealkirjas eesti keele kateeder peab olema suur algustäht.

Kõnesolev diplomitöö on nõudnud suure materjalihulga läbitöötamist ja andnud tulemuseks mahuka sõnaraamatu, millel kahtlemata on keeleajaloo seisukohalt objektiivset väärtust.

J. Metsa töö vastab diplomitöö nõuetele.

Huno Rõben.